

SIVISTYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 1/2006 vp

Valtioneuvoston selvitys Lissabonin strategias- ta kasvun ja työllisyyden parantamiseksi — Suomen kansallinen toimintaohjelma 2005— 2008

Valtioneuvoston selvitys Lissabonin strategiaa koskevasta komission kevät raportista

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 21 päivänä lokakuuta 2005 lähettänyt valtioneuvoston selvityksen Lissabonin strategiasta kasvun ja työllisyyden parantamiseksi — Suomen kansallinen toimintaohjelma 2005—2008 (E 88/2005 vp) sivistysvaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

Suuri valiokunta on 8 päivänä helmikuuta 2006 lähettänyt valtioneuvoston selvityksen Lissabonin strategiaa koskevasta komission kevät raportista (E 138/2005 vp) sivistysvaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten. Lisäksi suuri valiokunta on lähettänyt tähän asiaan liittyvän jatkokirjeen 1. VNK 13.02.2006.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- neuvotteleva virkamies Jaana Palojärvi, opetusministeriö
- neuvotteleva virkamies Sakari Immonen ja ylitarkastaja Eeva-Liisa Kortekallio, kauppa- ja teollisuusministeriö
- vararehtori Marja Makarow, Helsingin yliopisto
- ylijohtaja Anneli Pauli, Suomen Akatemia.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet opetusministeriö ja Teknologian kehittämiskeskus Tekes.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

E 88/2005 vp Lissabonin strategia kasvun ja työllisyyden parantamiseksi — Suomen kan- sallinen toimenpideohjelma 2005—2008

Eurooppa-neuvosto antoi Lissabonin strategiaa uudistaessaan selkeän viestin, että unionin tule-

vien vuosien suurimmat haasteet ovat talouskasvun nopeuttaminen ja työllisyyden kohentaminen. Pääpainon tulee olla Lissabonin strategiaan sisältyvien tavoitteiden toimeenpanossa talouspolitiikan laajojen suuntaviivojen ja työllisyys-suuntaviivojen (yhdenmetyt suuntaviivat) mukaisesti. Uusien kansallisten toimenpideohjelmien tavoitteena on nostaa esille kussakin jäsen-

maassa tärkeimmät kasvua ja työllisyyttä koskevat haasteet sekä toimenpiteet, joilla niihin vastataan.

E 138/2005 vp Lissabonin strategiaa koskeva komission kevätaportti

Eurooppa-neuvostolle valmistelemassaan vuositaisissa edistymisraportissa komissio tarkastelee Lissabonin strategian toteuttamista unionissa ja jäsenmaissa. Nyt julkaistu raportti on ensimmäinen edistymisraportti sen jälkeen, kun strategiaa vuonna 2005 uudistettiin keskittymällä kasvuun ja työllisyyteen. Uusi elementti raportissa on syksyllä 2005 laadittujen ensimmäisten kansallisten Lissabon-uudistusohjelmien käsitteily. Lissabonin strategian toimeenpanon pääinstrumentit ovat 25 kansallista uudistusohjelmaa sekä komission kesällä 2005 julkaisema yhteisön Lissabon-ohjelma, johon on koottu strategiaa tukevat yhteisötoimet.

Edistymisraportin ensimmäisessä osassa komissio analysoi yleisellä tasolla Lissabonin strategian toimeenpanoa ja esittää tiettyjä prioriteettitoimia Eurooppa-neuvoston hyväksyttäväksi. Raportin toisessa osassa komissio arvioi kunkin jäsenmaan uudistusohjelmia yksityiskohtaisesti. Raportin liitteenä on lisäksi yksityiskohtaisempi analyysi makro-, mikro- ja työllisyysnäkökulmista. Näistä työllisyyttä koskeva osio on samalla pohja neuvoston ja komission yhteiselle työllisyysraportille.

Valtioneuvoston kanta

E 88/2005 vp Lissabonin strategia kasvun ja työllisyyden parantamiseksi — Suomen kansallinen toimenpideohjelma 2005—2008

Suomen hallitus tukee voimakkaasti komission esittämää lähestymistapaa. EU:n ja samalla sen jäsenmaiden kilpailukykyä voidaan parantaa vain, kun kaikki jäsenmaat sitoutuvat yhteisesti sovittuihin tavoitteisiin. Suomi korostaa sitä, että kestävä kehitys ja globaaleihin haasteisiin vastaaminen edellyttävät tasapainoista taloudellista ja sosiaalista uudistumista.

Suomen kansallinen toimenpideohjelma vuosille 2005—2008 perustuu hallitusohjelmaan, valtiontalouden kehyksiin vuosille 2006—2009, hallituksen talousarvioesitykseen vuodelle 2006, hallituksen strategia-asiakirjaan, hallituksen tulevaisuusselontekoon, pääministerin asettaman Suomi maailmantaloudessa -selvityksen loppuraporttiin, vuoden 2007 syksyyn ulottuvaan tulopoliittiseen sopimukseen, vuoropuheluun työmarkkinajärjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa sekä suunniteltuihin ja valmisteilla oleviin uudistushankkeisiin. Hallituksen toimikausi alkoi huhtikuussa 2003 ja kestää vuoden 2007 kevääseen, joten mukaan on otettu myös sellaisia toimia, jotka hallitus ehtii vielä aloittaa toimikautensa aikana. Toimenpideohjelma ja Suomen vuosia 2005—2009 koskeva vakausohjelma ovat yhdenmukaisia.

E 138/2005 vp Lissabonin strategiaa koskeva komission kevätaportti

Suomen keskeiset näkemykset Lissabonin strategian toimeenpanon vaatimista toiminna on käsitelty EU-ministerivaliokunnassa 13.1.2006. Linjausten pohjalta Suomi voi pääosin yhtyä komission näkemykseen Lissabonin strategian toimeenpanon etenemisestä. Kevään Eurooppa-neuvoston tulisi kuitenkin komissiota selvemmin korostaa globalisaation mahdollisuuksien, sisämarkkinoiden toimivuuden ja kehittämisen sekä avoimen maailmantalouden merkitystä. Enemmän huomiota tulee kiinnittää tuottavuuden kasvun nopeuttamiseen sekä innovaatiopolitiikkaan laajasti määriteltynä.

Suomi pitää komission valitsemia neljää prioriteettialuetta oikeina ja ajankohtaisina. Suomi suhtautuu kuitenkin varauksellisesti sellaisten yksityiskohtaisten tavoitteiden asettamiseen Eurooppa-neuvostossa, jotka merkitsevät selkeitä muutoksia vain vuosi sitten Eurooppa-neuvostossa hyväksyttyihin integroituihin suuntaviivoihin vuosille 2005—2008.

Kansallisten uudistusohjelmien seurantamekanismien kehittämisen tulee perustua jäsenvaltioiden talous- ja työllisyyspolitiikan koordinaatiota koskeville säädöksille. Suomi pitää tärkeä-

nä, että kansalliseen toimivaltaan kuuluvien politiikkatoimien, joista Lissabonin strategiassa pääosin on kyse, seurantaan jatketaan monenkeskisellä pohjalla. Tavoitteena tulee olla ohjelmien jäsenmaissa synnyttämän uuden omistajuuden ja sitoutumisen tukeminen ja syventäminen. Uudet mahdollisuudet yhteensovittaa talouspolitiikkaa — erityisesti rakennepolitiikkaa — on käytettävä täysimääräisesti hyväksi identifioidulla yhdessä sellaisia toiminta-alueita, joissa eurooppalaisille ratkaisuille on pohjaa.

Komission esittämät neljä prioriteettialuetta vaativat lisäksi seuraavia tarkennuksia:

- enemmän investointeja tietoon ja innovaatioihin. Prioriteettitoimet kattavat varsin hyvin T&K-investoinnit, koulutusinvestoinnit, innovaatioyöstyävällisten markkinoiden luomisen sekä toimintaympäristön, joka kannustaa riskinottoihin ja innovointiin. Innovaatiopolitiikka tarjoaa arvokkaan esimerkin Lissabonin strategian osaluokasta, jolla EU-tason yhteisillä toimilla ja kansallisten toimien yhteensovittamisella on tärkeä merkitys. Pelkät investoinnit ja rahoitus innovaatio- ja tutkimustoimille eivät riitä, vaan huomiota on kiinnitettävä myös innovaatioiden kysyntään ja toimiin markkinoihin. Suomi pitääkin hyödyllisenä sitä, että innovaatiopolitiikan kehittämistä tarkasteltaisiin kevään Eurooppa-neuvostossa. Ahon raportin linjaukset innovaatioyöstyävällisten markkinoiden luomisesta sekä innovaatio- ja tutkimustoiminnan ns. rakenteellisesta liikkuvuudesta on tältä pohjalta mahdollista ottaa jatkotyön kohteeksi syksyllä 2006. Myös ekoinnovaatioiden ja ympäristöteknologian käyttöönoton edistäminen tulisi nostaa selvemmin esille. Ajatukseen Euroopan teknologiainstituutista Suomi ottaa kantaa, kun komission tiedonanto asiasta helmikuussa julkaistaan
- yrityspotentialin vahvistaminen etenkin PK-yritysten osalta. Prioriteettitoimia tulee täydentää kiinnittämällä laaja-alaisemmin huomiota markkinoille pääsyyn, markkinoiden toimivuuteen sekä sisämarkkinoiden

kehittämiseen. Unionin sisämarkkinoiden avaaminen myös palveluille hyödyttää eurooppalaisia kuluttajia, luo uusia työpaikkoja, vahvistaa kilpailua ja toimii taloudellisen kasvun moottorina. Siksi palveludirektiivi on yksi unionin keskeisimpiä välineitä Lissabonin strategian edistämiseksi. Myös eurooppalaisen säädösympäristön parantaminen tulisi huomioida keskeisenä apuvälineenä kasvun ja työllisyyden parantamiselle. Avoimen maailmantalouden ja globaalin kaupan merkitys on huomioitava

- globalisaatioon ja ikääntymiseen vastaaminen. On tärkeää, että prioriteettitoimien lähtökohdaksi on valittu julkisen talouden kestävyys ja velkasuhteen aleneminen. Työllisyysasteen nostamisen lisäksi tarvitaan myös tuottavuuden kasvua. Komission ennakoiman työllisyyspoliittisen raportin (joustoturva) yhdeksi elementiksi tulisi lisätä työn parempaan organisointiin ja työelämän laatuun liittyvät kysymykset. On tärkeää, että tuottavuuden parantamiseen vaikuttavia tekijöitä tarkastellaan aiempaa kokonaisvaltaisemmin nyt, kun työvoiman tarjonta alkaa hiipua. Myös naisten ja miesten tasa-arvoon on kiinnitettävä huomiota. Dohan WTO-neuvottelukierroksen menestys ja tasapainoinen tulos vahvistaa monenvälistä kauppajärjestelmää sekä maailmantalouden avoimuutta ja tukee siten Lissabonin strategian tavoitteita tuottavuuden parantamiseksi ja eurooppalaisen kilpailukykyyn vahvistamiseksi
- kohti tehokasta ja integroitua EU-energiapolitiikkaa: Prioriteettivalinta on oikea ja ajankohtainen. Yhteistyö ja energiavuoropuhelu erityisesti öljyn ja kaasun tuottajamaiden kanssa on tärkeää. Pidämme hyvänä ajatusta EU:n energiapolitiikan tiiviimmästä integroimisesta EU:n ulkosuhdepolitiikkaan, jolloin ulkosuhdepolitiikka tukisi varman, turvallisen ja ilmastopolitiikan tavoitteita tukevan eurooppalaisen energiajärjestelmän luomista. Vuoropuhelua tulisi kuitenkin kehittää lisäämällä neuvoston

osallistumista. Neuvoston toimintaa ulko-suhteiden hoidossa voisi parantaa esimerkiksi lisäämällä nykyisen ja tulevien puheenjohtajien osallistumista yhteistyöhön. Myös alueellisen ulottuvuuden sisällyttä-

mistä yhteistyöhön tulisi harkita mahdollisuuksien mukaan. Kansainvälisillä foorumeilla EU:n tulisi pyrkiä koordinoituihin näkökantoihin ottaen huomioon yhteisön ja jäsenmaiden välinen toimivallanjako.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Valtioneuvoston selvityksen ja asiantuntijakuulemisten perusteella valiokunta pitää valtioneuvoston linjauksia tarkoituksenmukaisina ja perusteltuina. Tämän vuoksi valiokunta yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan seuraavin tarkennuksin.

Sivistysvaliokunta toteaa, että Lissabonin uudistetussa strategiassa määritellyt päämäärät ovat oikeita, mutta niiden toimeenpano on ollut ongelmallista. Strategian uskottava toteuttaminen edellyttää todellista sitoutumista kansallisella tasolla kaikissa unionimaissa sen päämääriin ja ennen kaikkea strategian toteutukseen.

Saadun selvityksen perusteella Lissabonin strategialla on merkittävä suora vaikutus tutkijoiden työllisyyteen. EU-alueella voi syntyä vähintään 500 000 uutta tutkijanpaikkaa, mikäli unionialueella käytetään tutkimus- ja kehitystoimintaan keskimäärin 3 prosenttia bruttokansantuotteesta. Suomessa julkisia tutkimus- ja kehitysvaroja lisätään vuosittain 5—7 prosentilla, millä pyritään vaikuttamaan siihen, että T&K-investointien bruttokansantuoteosuus nousisi neljään prosenttiin vuosikymmenen loppuun mennessä. Sivistysvaliokunta korostaa, että Suomen kansantaloudelle 4 prosentin BKT-tason saavuttaminen on välttämätöntä osaamisperustaisen kilpailukyvyyn säilyttämiseksi.

Sivistysvaliokunta pitää tärkeänä, että Suomen valtio harjoittaa johdonmukaista tiedepoliitiikkaa, johon kuuluu myös tieteen riittävä ja ennakoitavissa oleva rahoitus sekä tiedettä edistävä lainsäädäntö. Kaikki yritykset eivät panosta perustutkimukseen, mutta niiden tutkimustoiminta nojaa osaltaan julkisilla varoilla rahoitettuun tutkimukseen. Julkisella rahoituksella on merkittävä piristävä vipuvaikutus yksityisen

sektorin tutkimus- ja tuotekehitystoimintaan. EU:n rakennerahastovarojen osalta valiokunta toteaa, että niiden kohdentaminen nykyistä voimakkaammin innovaatio- ja T&K-toimintaan on perusteltua. Rakennerahastovarat voivat osaltaan täydentää kansallisia tutkimus- ja kehityspanostuksia esimerkiksi soveltavan tutkimuksen ja tuotekehitystyön muodossa; T&K panostuksia tulee kanavoida niin, että ne hyödyttävät eri alueita.

Saadun selvityksen mukaan Suomessa T&K-rahoitus kohdennetaan uusille aloille, joita ovat innovatiivinen liiketoiminta, palveluinnovaatiot, kasvuyritykset ja yritysten pääsy kansainvälisille markkinoille. Lisärahoitus on tarkoitus pääsääntöisesti kilpailuttaa, jotta tuki kohdistuisi parhaille hankkeille. Tutkimus- ja kehitystoimintaan suunnattujen resurssien vaikuttavuutta pyritään nostamaan valitsemalla entistä tarkemmin kehittämisalueet ja luomalla kansainvälisesti kilpailukykyisiä tieteen ja teknologian huippuyksiköitä ja osaamiskeskittymiä. Käytännössä tämä tarkoittaa pidemmälle menevää erikoistumista aloille, joilla voidaan kehittää Suomeen maailmanluokan osaamista. Korkeakoulujen tulee profiloitua vahvuksiensa mukaisesti, jolloin päästään rakentamaan yhteistyöhön korkeakoulujen ja muiden toimijoiden kanssa sen sijaan, että kilpailtaisiin samoilla aloilla. Tämä vaatii kuitenkin sitä, että korkeakoulut tunnistavat aiempaa paremmin omat vahvuus- ja osaamisalueensa. Huippututkijoiden ja tutkimusintensiivisten yritysten väliseen yhteistyöhön on kiinnitettävä aiempaa enemmän huomiota. Yksi tärkeä elementti tämän yhteistyösuhteen tiivistämisessä on korkeakoulujen ja yritysten yhteisprofessuurien perustaminen; niiden avulla saa-

taisiin esimerkiksi tutkimustieto nopeammin kaupallistettua.

Pienen väestöpohjansa vuoksi suomalainen tiedepohja on varsin kapea. Tietty yksittäinen innovaatio jää helposti painoarvoltaan vähäiseksi. Suomalaistutkijoiden innovaatioiden paremmassa hyödyntämisessä on välttämätöntä verkottua kansainvälisten partnereiden kanssa. Eri-tyisen tärkeää on yhteydenpito aasialaisten huipukorkeakoulujen kanssa.

Suomalaisyritysten kilpailukyky kansainvälisillä markkinoilla riippuu olennaisesti niiden tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnasta. Sivistysvaliokunta korostaa, että osaamiseen ja innovaatioihin perustuva toimintalinja on Suomelle ainoa mahdollinen globaalissa kilpailussa pärjäämiseksi. Tämä strategia pohjautuu olemassa oleville vahuuksille, kuten toimivalle koulutus- ja tutkimusjärjestelmälle. Usea unionimaa on seuraamassa Suomen esimerkkiä, mutta samoin tekevät myös muut maat esimerkiksi Aasiassa. Globalisaation kiihtyessä kilpailu parhaista yrityksistä ja osaajista lisääntyy entisestään.

Sivistysvaliokunta toteaa, että teknologian kehitys vaatii myös kulttuurien, asenteiden, historian ja jopa erilaisten maailmankatsomusten ymmärtämistä, jotta teknologiasta saataisiin toivottua sosiaalista ja taloudellista hyötyä. Tämän vuoksi panostukset yhteiskunta- ja humanistisiin tieteisiin ovat osa innovaatioiden tukemista ja tulosten hyödyntämistä. Sosiaalisten ja kulttuuristen taitojen osaaminen on myös suomalaisille suuri haaste.

Rakenteellisen työttömyyden ennaltaehkäiseminen tulee jatkossa olemaan entistä haastavampi tehtävä elinkeinoelämän rakenteiden ja osaamisvaatimusten jatkuvasti muuttuessa. Elinikäinen oppiminen ja työuran aikana tapahtuva täydentävä koulutus nousevat entistä tärkeäm-

mäksi ulottuvuudeksi. Sivistysvaliokunta toteaa, että tämä edellyttää etenkin aikuiskoulutuksen toimintamallien uudelleen tarkastelua ja kytkemistä tiiviimmin innovaatiojärjestelmän muihin toimintoihin, kuten työelämän kehittämiseen, tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä yrittäjyyteen. Yrittäjyyden edistämisessä hallituksen yrittäjyyden politiikkaohjelma on keskeinen tekijä. Ohjelman tavoitteena on nostaa Suomi yrittäjyyden toimintaedellytysten suhteen Euroopan kärkimaiden joukkoon. Yritysten rahoitusympäristö on eräs tärkeä kehittämisen kohde. Eri-tyisesti yritysten riskirahoituksen edellytyksiä tulee parantaa.

Sivistysvaliokunta pitää tärkeänä, että Suomi on riittävän houkutteleva sijoituspaikka korkeaa osaamista vaativalle tutkimus-, kehitys-, innovaatio- ja yritystoiminnalle. Suomen houkuttelevuutta voidaan merkittävästi lisätä synnyttämällä kansallisen tason osaamiskeskittymiä maamme eri osiin. Suomen vahvuuksia on kyettävä hyödyntämään selvästi aiempaa laajempänä kokonaisuutena, jossa yhdistyvät korkeatasoinen tiedeosaaminen, hedelmällinen innovaatioympäristö, korkeatasoiset hyvinvointiyhteiskunnan palvelut sekä puhdas ja viihtyisä elinympäristö. Myös politiikkatoimien kokonaisuutta on tarkasteltava vastaavasti yhtenä kokonaisuutena, jossa yhdistyvät erilaiset lainsäädännölliset, rakenteelliset, verotukselliset ja kannusteisiin perustuvat ratkaisut.

Lausunto

Lausuntonaan sivistysvaliokunta ilmoittaa,

että valiokunta yhtyy asiassa edellä esitetyn huomautuksen valtioneuvoston kantaan.

SiVL 1/2006 vp — E 88/2005 vp, E 138/2005 vp

Helsingissä 21 päivänä helmikuuta 2006

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Kaarina Dromberg /kok	Kirsi Ojansuu /vihr
vpj.	Säde Tahvanainen /sd	Seppo Särkiniemi /kesk
jäs.	Esko Ahonen /kesk	Marja Tiura /kok
	Tuomo Hänninen /kesk	Raija Vahasalo /kok
	Rauno Kettunen /kesk	Unto Valpas /vas
	Minna Lintonen /sd	vjäs. Lauri Oinonen /kesk.
	Pehr Löf /r	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Heikki Savola.